

kettő szélessége megközelítőleg 1 m, és mindkettő erősen meszes, kötörmelékcsomókkal töltődött fel. Az előbbi ÉNy-i irányban haladt át a nyomvonalon, az utóbbi tájolása ettől kissé eltért ÉÉK–DDNy-i irányba. Egymástól néhány m-re haladtak, de nem egymással párhuzamosan. Az árkok alján alapozást, tapasztást, vagy falazatot nem találtunk. Az STR 665–666 mellett közvetlenül É-ra, a szelvényfal mellett került elő az STR 737 falcsont, ami biztosan a templomépület része volt. A nagyobb méretű, tört kövekből épített falat rossz minőségű, sárga homokos habarcsba rakták.

Fenti adatokból a középkori templom elhelyezkedését, méretét, alaprajzát sajnos nem tudjuk rekonstruálni. A két alapozási árok között mindössze egyetlen temetkezés került elő (STR 694), melyet vágott az egyik árok. Melléklete ennek sem volt. Ugyanitt nagyobb felületen terült el az STR 738 sárgásbarna homokos feltöltődés, melyet több kormos betöltésű gödör vágott és mely a további bontás során egy széles, kétosztatú árok betöltésének bizonyult. Feltehetően ez már a templom és a temető létesítése előtt is használatban volt. Betöltésében bekarcolt díszű fazék fenéktörődékét találtunk. Járószint, padló, vagy a templomépülethez tartozó építészeti elemek, faragványok nem kerültek elő.

2014. április 10-én ismét a kiterjedt felületű lelőhely ÉNy-i szakaszának (58+570–59+170 kmsz) bontásával kezdtük meg munkánkat. Az első ütemben a kompresszorállomáshoz csatlakozó leágazásig tartó nyomvonzszakasz bontását, dokumentálását, geodéziai mérését végeztük el 2014. április 29-ig. A humuszolt felszínen 69 régészeti objektum jelentkezett (297–365. obj., STR 769–906), javarészt gödrök és árkok, valamint fél tucat lakóépítmény jellegű beásás. Leletanyag az azonosított régészeti jelenségek feltárt részeinek mintegy felében került elő. A lelőhely É-i részén avar kori telepobjektumokat tártunk fel, elsősorban gödröket, árkokat. A 304. objektum félig földbe mélyített lakóépítménynek bizonyult. A négyzetes alakú, kis méretű ház K-i sarkában kőből rakott kemence omladéka volt. A fűtőszervezetet terméskövek és nagyobb folyami kavicsok mellett kerek őrlőkő-törödékekből építették. A ház betöltésében durva, kézzel formált avar kori kerámiatörödékek és állatsont mellett két, hullámvonalas díszítésű, bikónikus orsógomb törödékeit is megtaláltuk.

A feltárt nyomvonzszakasz további, délebbi részein kora Árpád-kori (10–11. századi) kerámiával datált településrészt találtunk (gödrök, árkok, házak). A 326. gödörben már egy valószínűleg Árpád-kori, kerek, majdnem ép őrlőkő feküdt, lapjával felfelé. A négyzetes házak mintegy 30–40 cm-rel mélyültek a humuszolt felszín alá. A 329. ház félig lógott be a nyomvonalba, eredetileg ez is négyzetes lehetett, nyers agyagba rakott kövekből épített kemencéjének omladéka a feltárt házrész Ny-i sarkában volt. A többi, lakóépítményként azonosítható objektum esetében a K-i sarokban került elő a homokos talajba beásott, nyers agyagba rakott kövekből épített kemence omladéka (334., 337. és 345. obj.). A felhasznált kőanyagban terméskövek és folyami kavicsok mellett nagy számban találtunk őrlőkőtörödékeket is. A többi régészeti jelenség javarészt egymásra merőleges, egyenes és ívelt árokszszakaszokból, illetve néhány gödörből állt (hosszabb árkok pl. 338., 347. és 357.; rövid árokszszakaszok pl. 339., 340. és 354.; ívelt árkok pl. 349., 351., 359. és 362.; gödrök pl. 350., 352. és 358.).

A kompresszorállomáshoz csatlakozó leágazástól DK felé haladva a régészeti jelenségekkel fedett nyomvonzszakaszt a pusztatemplom körüli temetőtől É-ra és az attól D-re eső felü-

letekre tagolhatjuk. Külön területi egységet képez a sírmező területe, melyet ugyanebben az ütemben, de csak részlegesen kutattunk, mert 50 m-es szakaszán a beruházó a föld alatt átfúrva helyezte el a vezetékét, így ezen a részen a sírok és a templom feltárása nem volt szükséges. A második ütem régészeti munkálatai június 24. – július 15. közt zajlottak le. Összesen 146 régészeti objektumot, 337 stratigráfiai egységet bontottunk ki (366–511. obj., STR 907–1243).

Mintegy 50 temetkezést tártunk fel ekkor. Több bolygatott vázrészt és szórvány csontot is azonosítottunk, melyek esetenként külön SE számot kaptak. A háton fekvő, nyújtott helyzetű vázak karja rendszerint a test mellett, nyújtva, a lábak egymással párhuzamosan, szintén nyújtva helyezkedtek el. A temetkezési rítus egységes volt, néhány esetben, különösen a temető szélén találtunk kőkeretes sírokat. A gyereketemetések száma valamivel több volt, mint az összes sír 1/3-a. Az általunk feltárt temetőrészlet É-i részén, a sajtolóaknáktól közvetlenül D-re található 8–10 m-es szakasz rendkívül sűrű volt, itt több szuperpozíciót is megfigyeltünk. A temető mellékletekben sajnos nagyon szegény volt, összesen 3 S-végű karika bukkant a napvilágra, melyek típusa alapján a temetkezések inkább a 13. századra voltak keltezhetőek.

A településobjektumok nagyobb része ÉK–DNY-i irányba, vagy erre merőlegesen tájolt, sekély, egyenesen haladó, egyszatú árkokból állt, melyek több esetben egymáshoz is csatlakoztak. Betöltésük egyrétegű, barna homok volt. A gödrök a temető környékén, és attól D-re sűrűsödtek. Előfordult köztük méhkas alakú is (421. obj.). Mind az árkok, mind a gödrök feltárása rendkívül kevés leletanyagot eredményezett, a keltezhető kerámiatörödékek a 12–15. századra utaltak. Mindössze két gödör és három árok tartalmazott ettől a korszaktól eltérő, a legnagyobb valószínűséggel avar kori kerámiát. A kerámialeletek mellett az állatsontok viszonylag nagy mennyiségét kell kiemelni.

Összesen hét építményt érintett kisebb-nagyobb mértékben a nyomvonal, ezekből szintén 12–13. századi kerámiatörödékek kerültek elő, de volt köztük keltező értékű lelet nélküli objektum is (371. és 487. obj.). Volt, amelyiknek csak alakja és mérete utalt nagyobb konstrukcióra (371. obj.), de cölöphelyeket, padlóréteget, vagy tüzelőberendezést nem azonosítottunk benne, így funkciója bizonytalan. A 374., 376., vagy 393. objektumban viszont járószint és agyagból épített sütőkemence egyaránt előkerült, tagolt peremű, bekarcolásokkal díszített, gömbös testű fazekak törödékeivel. A 470. amorf beásáshoz egy sütőkemence tartozott, ez az objektum talán külső kemenceként volt használatban. Hasonlóképp, külső kemence része lehetett a 483. sütőfelület, ehhez nem találtunk munkagödört. A temető területén került elő több kormos betöltésű cölöphely, ezek azonban nagy valószínűséggel recens beásások voltak.

Munkatársak: Bózsza Anikó, Buránszki Nóra, Kiss Katalin, Nagy Balázs, Rajna András, Sarkadi Gergely régészek, Sima Gábor, Simon Norbert technikusok, Szócs Péter térinformatikus.
FÜREDI ÁGNES – RÁCZ TIBOR ÁKOS

300. Szakácsi, Középső-nyomástól D-re (KÖH 82629)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U

A Szélessávú körzethálózat fejlesztés, optikai kábel elhelyezése oszlopsoron és alépítményben (Edelényi, Szikszói Kistérség; optikai kábelépítés; I. ütem) című projekt kapcsán Szendrőlád,

Ládbesenyo, Balajt, Damak, Hegymeg, Tomor, Monaj, Nyésta, Abaújszolnok, Lak, Kupa és Szakácsi települések kül- és belterületén haladó nyomvonalra vonatkozóan előzetes régészeti dokumentációt készített a Herman Ottó Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából. A terepbejárásokat 2014. szeptember 29. és október 1. között végeztük.⁸²

A lelőhely Szakácsi és Lak közötti úttól Ny-ra, a Vadász-pataktól Ny-ra, az Esztrázs hegy lábánál található. Az ismert, intenzív lelőhely 100×50 m-es területéről nagyon sok neolitikus (bükk kultúra) kerámiát gyűjtöttünk.

Munkatársak: Tóth Krisztián, Galkó József, Gregóczki Gerő, Juhász Ádám, Nagy S. József, Simon József, Toronya Zsolt.

FEKETE LÁSZLÓ

301. Szakály határa

(Tolna m.) Ó, B?, Ró, A, Kö

Halom-völgy (KÖH 88071): A falutól DNy-ra, az Ürgeváról Tárkánypusztára vezető út D-i oldalán, a Füstösmalmi-árokka párhuzamosan kb. 400 m hosszan őskori (talán bronzkori) és római cserepeket találtam a száraz szántóföldön március 27-én. A leletek É-on kissé az út É-i oldalára is átnyúlnak, ez a rész már Gyulaj területére esik. Az út közelében, a domb alsó, laposabb részén egy kisebb foltban néhány római téglá- és mészkődarabot találtam.

Halomi-dűlő (KÖH 88069): Szakály és Gyulaj között ürfőton egy lekerekített sarkú, kissé nyújtott ötszögre hasonlító, lineáris nyom látható. Április 10-én a száraz, elsimított terepen a terepalakulatot nem sikerült azonosítani, de a D felé lejtő széles földnyelv teljes területén közepes sűrűségben találtam őskori (valószínűleg bronzkori) kerámiát a jelenségnél nagyobb kiterjedésben. A gyulaji és szakályi határ sarokszerű találkozásánál néhány m hosszan szórványosan kisebb kőtöredékeket találtam. A gyűjtött cserepek között előfordul néhány korongolt darab is, ezek – a kövekkel együtt – valószínűleg egy kisebb római kőépület helyét jelzik. A településhatárt jelző oszloptól néhány 10 m-re K felé alig észrevehető egy enyhe, kb. 20 m átmérőjű, fél m magas kiemelkedés a domb tetején. Ez valószínűleg egykor halom lehetett, amelyről a dűlő is a nevére kapta.

Melegvíz gödre (KÖH 88073): a Zrínyi utca K-i ágának végében található, Melegvíz gödrének nevezett forrásos völgykatlan fölött fekvő avar temetőt Csalog József említette először. 1988-ban Szabó Géza tárt fel itt két, talajjegylengetés közben előkerült sírt. Egy helyi lakostól megtudtuk, hogy a háza feletti, szőlővel borított domboldalon kb. 50 éve, a szőlő telepítésekor sok csontváz került elő, és néha kapáláskor is jönnek elő csontok. Ezt a barázdákból látható két nagyobb hosszúcsont-töredék is igazolta.

Zrínyi u. (KÖH 58954): január 16-án a 18. századi birtokperekben gyakran említett, Csernyéd nevű rác falu, illetve középkori magyar előzményének lokalizálása végett végeztünk terepbejárást. A Kapos partját Szakály É-i szélétől a Szakály és Hőgyész közti határig bejárva nem találtunk egyetlen lelőhelyet sem, csak néhány régi, részben bizonyára középkori eredetű löszmlyutat. Ismét átnéztük a Zrínyi utca É-i házaival szemben, a Kapos mentén fekvő szántóföldet, ahol a 2007-ben megfigyelthez hasonlóan néhány jellegtelen őskori, egy-két középkori és kevés

néprajzi kerámiát találtunk. Javítani kell akkori vélekedésemet, amely szerint a középkori leletanyag Szakály falu K-i, a Kaposon túli kiterjedését jelezné, mert az újkori források alapján kétségtelen, hogy a folyó jelentette a határt Szakály és Csernyéd között. Kétségtelen, hogy a középkori Csernyéd feküdt itt, a középkori Szakállal csaknem pontosan szemben.

Munkatárs: Máté Gábor (PTE).

K. NÉMETH ANDRÁS

302. Szarvas, Petőfi utca 31 (Petőfi utca 23.) (KÖH 6125)

(Békés megye) U, R, Tő, Kú

2014 januárjában bejelentés érkezett, hogy a Szarvas, Petőfi utca 23. (5312 hrsz.) alatti telken építkezni fognak, és lebontották az ott fekvő parasztházat, valamint a partvédelmet átépítik. A Petőfi utca 23. része a Szarvas, Petőfi utca 31. néven nyilvánított lelőhelynek.

Helyszíni szemlét tartottam, a kitermelt földben több kerámiatöredéket is találtam a szakálhíti csoport, a tiszai és a tiszapolgári kultúrákból, valamint a török-kor – kora-újkor időszakából.

A munkálatokat bejelentettem a Békés Megyei Kormányhivatal Békéscsabai Járási Hivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatalának. A hivatal a BE-02D/01/722-5/2014 ügyirat számú szakhatósági hozzájárulása alapján régészeti próba- és megelőző feltárás írt elő. A megbízott Munkácsy Mihály Múzeum szerződést kötött a Tessedik Sámuel Múzeum és Szárazmalom, Városi Könyvtárral a munkák elvégzésére.

A munkához a gépeket a tulajdonos, a feltáráshoz szükséges kézi munkaerőt a múzeum biztosította. A próbafeltárás 2014. június 30 és július 2 között végeztük el.

Három szelvényt különítettünk el. A humusz vastagsága 240 cm volt. Az I. szelvényben, mely 6×5 m nagyságú volt, kiderült, hogy a korábbi épület alatt egy pince volt, amit később betemettek. A II. szelvényben (9×2 m) nem került elő régészeti objektum. A III. szelvényben, mely 3,5×8 m volt, egy objektum alja került elő, mely 5 cm mélyen mélyedt bele a sárga altalajba. Volt egy téglás, köves rész, ami véleményem szerint egy korábbi pincének a része volt, nem régészeti objektum.

Az I. objektumban patiocstörmelék és egy kaptafa alakú kőbalta került elő kagylókon és néhány őskori kerámián kívül. További régészeti jelenségeket nem találtunk. A hányóban nagy mennyiségű neolitikus és tiszapolgári kerámiát gyűjtöttünk. A szelvények dokumentálása után átadtuk a területet a tulajdonosnak.

Véleményem szerint egy lelőhelyen építkeztek, melynek a szelvények pont olyan részét érintették, ahol nem volt objektum. A kvázi negatív feltárás miatt, valamint azon tény miatt, hogy a felső 1,5 m erősen bolygatott volt, döntöttem úgy, hogy nem végzem el a teljes területű megelőző feltárást. Az előkerült kerámiatöredékek fényében azonban úgy gondolom, hogy a lelőhely, amely Szarvas erősen beépített területén fekszik, nagyobb területű, mint korábban bejelölték. Szerintem a lelőhely a teljes kiemelkedő magaslaton fekszik, nem csak annak D-i részén.

GULYÁS ANDRÁS

82 A korábbi terepbejárásról a jelentést ld. RKM 2013, 113.